

Олійник Т.О.,
к.е.н., доцент кафедри фінансів та банківської справи
Резніченко Н.В.,
магістрант кафедри фінансів та банківської справи
Запорізький національний технічний університет

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ НА СКЛАДАХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. Виробничі запаси є об'єктивною необхідністю на підприємствах. Ця необхідність зумовлена закономірностями руху матеріалів з джерел їх надходження. З одного боку, сформовані виробничі запаси забезпечують постійність, безперервність та ритмічність діяльності підприємства, гарантують його економічну безпеку, з іншого – виробничі запаси на рівні великих промислових підприємств потребують великих капіталовкладень, тому від організації їх обліку та аналізу залежить точність визначення прибутку підприємства, його фінансовий стан, конкурентоспроможність на ринку та в цілому ефективність роботи підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Недосконала система організації бухгалтерського обліку викликає неповне та несвоєчасне надходження звітних даних та іншої інформації. Наявність великих розривів в часі між моментом одержання обліково-економічної інформації і моментом її використання перешкоджає підвищенню економічної ефективності діяльності підприємств. Недоліки в організації обліку призводять до його заплутаності, збільшення витрат на утримання облікового персоналу, створення умов для розкрадання матеріальних цінностей та інших зловживань.

Питання організації обліку, виходячи з вузьких рамок облікового погляду і бухгалтерського досвіду, останнім часом привертає до себе все більше уваги в працях вітчизняних вчених таких, як Ф. Бутинця, В. Сопко, М. Пушкар, Н. Ткаченко, Є. Мниха, В. Рудницького, М. Білик, Р. Хом'як, І. Карабаза та інших, а також зарубіжних – А. Бакаева, Л. Ронштейна, В. Керімова, В. Чернова, Л. Котенко, Н. Чебанова, В. Сотнікова та інші.

Проте до нині ряд принципових питань, зокрема організації обліку виробничих запасів на складах залишаються дискусійними і потребують удосконалення на місцях в залежності від галузі виробництва та видів діяльності підприємства.

Постановка завдання. Метою статті є розробка системи управління виробничими запасами на складах підприємств. Завданнями для досягнення поставленої мети є визначення напрямків управління виробничими запасами підприємств, удосконалення форм звітності складського господарства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для правильної організації обліку запасів на підприємстві, перш за все, необхідно дати відповідь на ряд запитань: звідки, коли, скільки і на яку суму надійшли запаси, як виконуються програми постачання; кому, коли і скільки відпущено запасів; як виконується програма виробничого споживання; який залишок по окремих видах запасів і як дотримуються встановлені ліміти тощо.

Необхідними передумовами правильної організації обліку запасів є:

- раціональна організація складського господарства;
- розробка номенклатури запасів;
- наявність інструкції з обліку виробничих запасів;
- правильне групування (класифікація) запасів;
- розробка норм витрачання запасів [1].

Для організації безперебійного постачання, розміщення, зберігання і видачі матеріальних запасів у виробництво велику роль грає правильно організоване складське господарство, тому що в діяльності підприємства не завжди можна добитися повного узгодження темпів постачання матеріальних ресурсів, темпів виробництва і збуту готової продукції. Основні функції складського господарства – це акумуляція матеріальних ресурсів в об'ємах і номенклатурі, достатніх для безперервності процесу виробництва; належне зберігання і облік матеріалів; планомірне, безперебійне і комплектне постачання цехів і ділянок матеріальними ресурсами; підготовка матеріалів до їх безпосереднього споживання, здійснення комплексу операцій, пов'язаних з виконанням контролю, сортування, консервації матеріалів. Існує декілька варіантів обліку матеріальних запасів на складах підприємства (табл. 1).

Аналітичний облік матеріальних запасів ведеться на складах за допомогою карток складського обліку, що розміщуються в картотеці за технічними групами виробничих запасів

відповідно до номенклатури-цінника [7]. Аналітичні рахунки групують за групами матеріалів, місцями зберігання, матеріально відповідальними особами, за синтетичними рахунками бухгалтерського обліку і субрахунками [3]. Дані за аналітичними рахунками узагальнюються в оборотно-сальдових відомостях. Використовують рахунки аналітичного обліку для контролю за зберіганням і рухом матеріальних цінностей, їх оцінки, порівняння з даними складського обліку, а також для підведення підсумків інвентаризації [6].

Таблиця 1

Варіанти обліку матеріальних запасів на складах підприємства

Варіант обліку	Зміст варіанту
Сортовий	На кожен вид матеріалів на підставі первинних документів відкривається картка аналітичного обліку, де їх обліковують в натуральному і грошовому вираженні. Оборотні відомості аналітичного обліку складаються по закінченні звітної періоду. З даними карток складського обліку порівнюються залишки та обороти по них.
Партійний	Первинні документи групуються за номенклатурними номерами, і в кінці звітної періоду кінцеві дані по кожному з номерів заносяться до оборотних відомостей. Оборотні відомості складаються в натуральному і грошовому вираженні по кожному складу і для кожного рахунку
Сальдовий (оперативно-бухгалтерський)	Сальдовий метод обліку базується на використанні реєстрів аналітичного обліку карток складського обліку. Щоденно (щотижня, раз на 10 днів) працівником бухгалтерії перевіряється правильність записів надходження і витрачання матеріалів на складі і підтверджується залишок по картці складського обліку особистим підписом бухгалтера, а кожного першого числа місяця залишок по кожному номенклатурному номеру переноситься до відомості обліку залишків матеріалів на складі (без виділення оборотів витрат і надходження матеріалів). На підставі даних відомості виводяться підсумки по складу

Облік значно спрощується при використанні в складському обліку комп'ютерної техніки. В цьому випадку всі прибутково-видаткові документи обробляються щоденно або в міру їх надходження зі складів. Для забезпечення інформації для потреб управління на виробництві важливе значення має розробка методики обліку наявності і руху матеріалів, яка б відповідала потребам підприємства і Положенню (стандарту) бухгалтерського обліку 9 «Запаси». Тим більше, що раніше діючі методики обліку товарно-матеріальних цінностей, які були вироблені наукою і практикою, на протязі останніх років в деякій мірі втратили актуальність і в основному були орієнтовані на систему ручної праці в умовах так званих твердих (планових) регульованих державою цін [5]. Все це вимагає удосконалення і нових підходів щодо організації і методики аналітичного обліку наявності і руху матеріалів, що є однією із самих важливих і найбільш трудомістких ділянок бухгалтерського обліку.

Важливість і трудомісткість ведення кількісного аналітичного обліку матеріальних запасів, значні їх якісні показники зумовили необхідність пошуку більш раціональних методів обліку матеріальних запасів з метою усунення дублювання одних і тих самих операцій.

Різновидом оперативно-бухгалтерського обліку є так званий оперативно-груповий аналітичний метод обліку матеріальних запасів, де їх облік ведеться в розрізі їх видів, груп і підгруп. Практика показує, що для обліку за групами матеріалів доцільно, щоб в групу входило не більше 100 їх найменувань тому, що це полегшує і прискорює процес виявлення можливих помилок.

Для підвищення ефективності оперативно-бухгалтерського методу обліку матеріальних запасів доцільно здійснити деталізацію їх груп на кілька підгруп з тим розрахунком, щоб в підгрупі не була велика кількість найменувань матеріалів, що дозволить обмежити обсяг записів для обліку їх руху та перевірки. Це можна досягти шляхом щомісячного складання, так званих, часткових нагромаджувальних відомостей з надходження і вибуття матеріальних цінностей в межах їх кожної підгрупи, що підвищує оперативність виявлення можливих помилок у складському і бухгалтерському обліку. До того ж, слід зазначити, що при автоматизованому обліку програма дозволяє без зайвих зусиль формувати нагромаджувальні відомості в аналітичному розрізі як за групами і підгрупами матеріалів, так і за окремими їх видами і сортами за будь-який період.

Ще одне проблемне питання щодо обліку виробничих запасів є ведення і обробка первинних і зведених документів. Тому основним напрямком удосконалення обліку виробничих запасів є покращення первинного і зведеного обліку, насамперед, за рахунок створенням уніфікованих форм [8].

Аналітичний облік матеріальних запасів на комунальному підприємстві НВК "ІСКРА" ведуть у сальдових відомостях на підставі перевірених і протаксованих звітів про рух матеріальних цінностей в розрізі матеріально відповідальних осіб, що є суттєвим недоліком так як не видно загального руху матеріальних цінностей по всьому господарству. Тому на нашу думку доцільно на підприємстві для обліку руху запасів застосовувати запропонований нижче (табл. 2) варіант сальдової відомості

Удосконалення сальдової відомості дасть можливість вести облік в цілому по господарству з розшифровкою по матеріально відповідальних особах.

Таблиця 2

САЛЬДОВА ВІДОМІСТЬ
по балансовому рахунку № 203 «Паливо» за лютий 2011 р.

Номенклатурний №	Назва	Одиниця виміру	Вартість за одиницю, в грн	Цех №33 матеріально- відповідальна особа Іванова І.І.				Цех №35 матеріально- відповідальна особа Попова Г.П.				КП НВК "ІСКРА"			
				Станом на 01.02.11		Станом на 01.03.11		Станом на 01.02.11		Станом на 01.03.11		Станом на 01.02.11		Станом на 01.03.11	
				к-ть	сума	к-ть	сума	к-ть	сума	к-ть	сума	к-ть	сума	к-ть	сума
26	Тосол	л	9,40	20	188	21	197,4	13	122,2	7	65,8	33	310,2	28	263,2
29	Гальмівна рідина	л	95	5	475	18	1710	8	760	12	1140	13	1235	30	2850
31	Моторне масло	л	55	25	1375	45	2475	33	1815	18	990	58	3190	63	3465
32	Дизельне паливо	л	7,5	100	750	20	150	55	412,5	95	712,5	155	1162,5	115	862,5
33	Бензин 76	л	7,2	300	2160	100	720	130	936	105	756	430	3096	205	1476
37	Бензин 92	л	7,8	300	2340	120	936	180	1404	44	343,2	480	3744	164	1279,2
38	Бензин 95	л	8,4	500	4200	305	2562	400	3360	185	1554	900	7560	490	4116
Усього				x	x	x	11488	x	8750,4	x	8809,7	x	5561,5	x	20297,7

Складське господарство більшості підприємств досить складне і складається з мережі складів із спеціальними пристроями і устаткуванням для переміщення, зберігання матеріалів (стелажі, підйомно-транспортне, вагове, вимірювальне і тому подібне). На багатьох підприємствах постійно ведуться роботи по вдосконаленню складського господарства із застосуванням різних засобів механізації і автоматизації складських операцій, як правило, з використанням обчислювальної техніки, впроваджуються автоматизовані системи управління технологічними процесами складування. Проте підприємства потребують систему управління виробничими запасами в кризових ситуаціях, коли різко зростає складність управління, істотно ускладнюються і підвищуються вимоги до оперативності рішення традиційних завдань планування і обліку в управлінні запасами, виникає необхідність в принципових змінах методів їх здійснення [4].

Облік усіх перелічених вище чинників в матеріально-технічному забезпеченні підприємств, а також необхідність рішення сучасних завдань зажадали і структурних перетворень, що виражаються в об'єднанні функцій управління матеріально-технічного забезпечення, складського господарства, маркетингу і збуту під єдиним керівництвом. Діючи спільно у рамках системи управління виробничими запасами підприємства, система управління складським господарством призначена для стовідсоткового задоволення попиту підрозділів підприємства в багатомономенклатурних матеріальних ресурсах, що зберігаються, для безперебійного ходу виробництва при високій ритмічності роботи і мінімальних сукупних витратах у будь-який момент часу.

Як показує досвід впровадження системи управління складськими процесами за кордоном, автоматизація рішення завдань управління запасами дозволяє зменшити об'єм оборотних коштів в запасах на 30% без зниження надійності процесів постачання.

Об'єктом управління системи є виробничий процес на складах підприємства: прийом і відпустка матеріалів, що зберігаються, розміщення усередині складу і пошук необхідних матеріалів, внутрішньоскладські переміщення і так далі.

Основними функціями системи управління складським господарством є: прогнозування, планування, облік, контроль, регулювання в реальному режимі часу деталізованими керованими позиціями, причому міра деталізації має бути не менше міри деталізації номенклатури матеріальних ресурсів, що зберігається. Ці функції дуже тісно пов'язані один з одним і з іншими системами управління на підприємстві [2].

Висновки з проведеного дослідження. Необхідною умовою підтримання виробничого процесу на підприємстві є наявність складського господарства з достатньою кількістю виробничих запасів. Так, щоб здійснювати процес виробництва, підприємство повинно мати на складі необхідні запаси сировини, матеріалів, палива, будматеріалів, запасних частин, інших виробничих запасів. Отже, запаси є вагомою частиною активів підприємства, вони займають особливе місце у складі майна та домінуючі позиції у структурі витрат підприємств різних сфер діяльності; при визначенні результатів господарської діяльності підприємства та при висвітленні інформації про його фінансовий стан. Це в свою чергу вимагає повної, достовірної інформації про наявність та рух виробничих запасів, яку може надати правильно організована система управління складським господарством, що генерує

та інтерпретує всю базу інформаційного потоку, надану різними ринковими системами для ефективного управління матеріальними запасами.

Бібліографічний список

1. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник для студентів спеціальності „Облік і аудит” вищих навчальних закладів. / За редакцією проф. Ф. Ф. Бутинця. – 5-е вид., доп. і перероб. – Житомир : ПП „Рута”, 2007. – 726 с.
2. Гетьман О. О. Економіка підприємства : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / О. О. Гетьман, В. М. Шаповал. – Київ, Центр навчальної літератури, 2006. – 488 с.
3. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарі : практичний посібник / С. Ф. Голов, В. М. Костюченко. – К. : Лібра, 2001. – 840 с.
4. Грабова Н. Н. Бухгалтерський учет в производственных и торговых предприятиях, 2000 / Н. Н. Грабова, В. Н. Добровский (Под ред. Н. В. Кужельного). – К. : А.С.К., 2001. – 624 с.
5. Кляцький М. Регістри бухгалтерського обліку для підприємств малого бізнесу / М. Кляцький, О. Малишків // Дебет-Кредит. – Електронна версія – <http://www.dtkk.com.ua/documents/dovidnyk/rbo/3.html>
6. Наказ Міністерства фінансів України від 20.10.99 р. № 246 «Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку №9 «Запаси».
7. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.99р. № 996-ХІУ (із змінами і доповненнями).
8. Ткаченко Н. М. Теоретико-методологічні проблеми формування бухгалтерського фінансового обліку / Н. М. Ткаченко. К : "А.С.К.", 2001. – 348 с.

Анотація

Розглянуто питання організації відображення в обліку та звітності виробничих запасів на складах підприємств. Запропоновано рекомендації щодо організації системи управління за зберіганням запасів в складських приміщеннях підприємств та удосконалення форми звітності з обліку виробничих запасів.

Ключові слова: організація обліку, виробничі запаси, складські приміщення, аналітичний облік, форми звітності, сальдова відомість, система управління.

Аннотация

Рассмотрены вопросы организации отражения в учете и отчетности производственных запасов на складах предприятий. Предложены рекомендации по организации системы управления за хранением запасов в складских помещениях предприятий и совершенствование формы отчетности по учету производственных запасов.

Ключевые слова: организация учета, производственные запасы, складские помещения, аналитический учет, формы отчетности, сальдовая ведомость, система управления.

Annotation

The question of accounting for inventory and reporting to the enterprise. The recommendations for the organization management system for storing inventory in warehouses and improve enterprise reporting forms of inventory accounting.

Key words: organization of accounting, inventory, warehouse, analytical accounting, reporting forms, balance sheet, management system